

*Patrycja Beba
Walenty Poczta
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu*

Rozwój i rola polskiego przemysłu spożywczego w warunkach akcesji do Unii Europejskiej

DEVELOPMENT AND THE ROLE OF THE POLISH FOOD INDUSTRY IN TERMS OF ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION

Celem artykułu jest przedstawienie zmian zachodzących w polskim przemyśle spożywczym po akcesji Polski do Unii Europejskiej oraz ukazanie jego pozycji na tle innych krajów UE. Od momentu wejścia Polski w struktury UE polski przemysł spożywczy zaczął funkcjonować na jednolitym rynku europejskim, co w istotny sposób wpłynęło na jego rozwój. Ponadto w artykule określono wysokość poziomu wsparcia dla tego działu gospodarki ze środków Wspólnej Polityki Rolnej. W celu ustalenia znaczenia przemysłu spożywczego dokonano analizy struktury podmiotowej, wolumenu produkcji, zatrudnienia oraz przedstawiono udział w całej gospodarce narodowej. Następnie odniesiono go do przemysłu spożywczego Unii Europejskiej i na podstawie otrzymanych wyników określono miejsce polskiego przemysłu spożywczego w unijnym przemyśle spożywczym. Analizy przeprowadzono w oparciu o dane Eurostatu oraz dane pochodzące z Roczników Statystycznych Przemysłu i Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

***Słowa kluczowe:** przemysł spożywczy, rozwój przemysłu spożywczego, miejsce w gospodarce narodowej, pozycja w UE*

Wprowadzenie

Przemysł spożywczy należy do jednej z ważniejszych i najszybciej rozwijających się gałęzi polskiej gospodarki. Jest on działem gospodarki o względnie dużym znaczeniu makroekonomicznym, który pełni istotną rolę w tworzeniu produktu krajowego brutto, w wymianie międzynarodowej, zaspokajaniu popytu krajowego czy też w rynku pracy. Duże znaczenie ma także jego rola w oddziaływaniu na sytuację w rolnictwie. Dodatkowo wejście Polski do Unii Europejskiej stworzyło dla przemysłu spożywczego nowe możliwości rozwoju w postaci zagranicznych rynków zbytu, ale też otworzyło rynek na konkurencję międzynarodową. Członkostwo Polski w Unii Europejskiej to okres odznaczający się dużymi zmianami w sektorze spożywczym, wynikającymi między innymi z procesu dostosowawczego do wymogów integracji z UE oraz następstw światowego kryzysu gospodarczego.

Cele i metody

Dane wykorzystane do analiz pochodziły z Eurostat-u, ARiMR oraz Roczników Statystycznych Przemysłu (GUS).

W celu przedstawienia zmian zachodzących w polskim przemyśle spożywczym po akcesji Polski do Unii Europejskiej analizie poddana została jego struktura podmiotowa, poziom zatrudnienia oraz wartość produkcji. Ponadto określono wysokość poziomu wsparcia dla tego działu gospodarki ze środków Wspólnej Polityki Rolnej w okresie przedakcesyjnym oraz po wejściu Polski do Unii Europejskiej.

W celu przedstawienia udziału przemysłu spożywczego w całej gospodarce narodowej porównano wartość produkcji globalnej, produkcji sprzedanej oraz wartości dodanej brutto przemysłu spożywczego do przemysłu ogółem oraz całej gospodarki narodowej.

Ponadto w artykule ukazano pozycję polskiego przemysłu spożywczego na tle innych krajów UE poprzez odniesienie omawianego działu przemysłu do przemysłu spożywczego w innych krajach Unii Europejskiej.

Dane związane z wartością produkcji globalnej i sprzedanej oraz wartością brutto środków trwałych podano w cenach bieżących.

Wyniki badań

Zmiany zachodzące w polskim przemyśle spożywczym po akcesji Polski do Unii Europejskiej

W całym okresie funkcjonowania przemysłu spożywczego według reguł gospodarki rynkowej oraz przekształceń dostosowujących przemysł spożywczy do funkcjonowania w warunkach akcesji z Unią Europejską nastąpiły w nim istotne zmiany struktur własnościowych, produkcyjnych, potencjału wytwórczego i innych. Przemiany te przebiegały etapami, różniły się uwarunkowaniami, charakterem i skalą zmian. Rozwój poszczególnych przedsiębiorstw funkcjonujących w sektorze spożywczym determinowany jest czynnikami produkcji, czynnikami zewnętrznymi (rozwojem całej gospodarki) oraz wewnętrznymi (jakością oferty towarowej, siłą ekonomiczną firm, itd.) [Firlej 2008].

Akcesja Polski do Unii Europejskiej nie spowodowała gwałtownych zmian struktury podmiotowej przemysłu spożywczego, choć jednocześnie nastąpiło znaczne zmniejszenie liczby przedsiębiorstw (o ponad 3,5 tys.). W roku 2010 działalność produkcyjną prowadziło prawie 16 tysięcy podmiotów gospodarczych, z czego 59,5% stanowiły mikro firmy, 31,4% przedsiębiorstwa małe, 7,4% przedsiębiorstwa średnie oraz 1,7% przedsiębiorstwa duże (tabela 1). W badanych latach wystąpił spadek liczby przedsiębiorstw, przede wszystkim tych zatrudniających do 49 pracowników czyli firm mikro i małych przy jednoczesnym spadku ich udziału w zatrudnieniu i obrotach sektora. Wzrosła natomiast liczebność i pozycja firm dużych. W latach 2003-2010 ich liczba zwiększyła się o 11 jednostek czyli o ponad 4%. Pomimo, iż grupa ta stanowiła w 2011 roku niecałe 2% wszystkich podmiotów przemysłu spożywczego w Polsce, to miała około 35% udział w jego zatrudnieniu i generowała ponad 50% sprzedaży tego sektora. Procesy koncentracji w przemyśle spożywczym rozpoczęły się już przed wejściem Polski w strukturę UE. W kolejnych latach są one nadal kontynuowane

[Kowalski 2012]. Polegają na zmniejszeniu liczby, udziału w produkcji i zatrudnieniu sektora firm mikro, małych i średnich, przy jednoczesnym wzroście udziału firm dużych. Wynikają one przede wszystkim z trudnych uwarunkowań rynkowych dla producentów artykułów spożywczych, które są znaczącym ograniczeniem w szczególności dla najmniejszych zakładów wytwórczych. Pozycja firm mikro, małych i znacznej ilości przedsiębiorstw średnich, które w związku ze specyfiką branży spożywczej są niezbędnym i trwałym składnikiem przemysłu spożywczego stopniowo zmniejsza się. Wynika to z ich ograniczonych możliwości do pokonywania barier wejścia na Jednolity Rynek Europejski. W polskim przemyśle spożywczym w dalszym ciągu postępować będą procesy koncentracji, jednak w warunkach silnej konkurencji zewnętrznej by dobrze funkcjonować i rozwijać się gospodarka potrzebuje zróżnicowanej struktury podmiotowej [Mroczek 2012].

Tabela 1. Struktura podmiotowa przemysłu spożywczego w roku 2003 i 2010
Table 1. Structure of food industry in 2003 and 2010

Wyszczególnienie Specification		Mikro Micro	Małe Small	Średnie Medium	Duże Large	Ogółem Total
Liczba przedsiębiorstw Number of enterprises	2003	12 638	5 353	1 255	270	19 516
	2010	9 503	5 009	1 178	281	15 971
Przeciętne zatrudnienie (tys.) Average employment (thous.)	2003	66,5	98,4	137	154,5	456,4
	2010	66,1	98,0	126,8	170,0	460,9
Produkcja (mld zł) Production value (in bn zł)	2003	9,1	16,8	31,5	44,2	101,7
	2010	8,6	23,3	41,0	86,0	158,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Mroczek R.: *Procesy dostosowawcze polskiego przemysłu spożywczego do zmieniającego się otoczenia rynkowego (2)*, seria Program Wieloletni 2011-2014, Raport nr 35, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012, s. 79.

Source: Own study based on: Mroczek R.: *Procesy dostosowawcze polskiego przemysłu spożywczego do zmieniającego się otoczenia rynkowego (2)*, seria Program Wieloletni 2011-2014, Raport nr 35, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012, s. 79.

Wartość produkcji globalnej polskiego przemysłu spożywczego (tabela 2) w latach 2004-2012 wzrosła ze 122,5 mld zł do 204,3 mld zł czyli o ponad 80 mld zł. Jej dynamiczny wzrost nastąpił w latach 2004-2007. Początkowo związany był z wejściem Polski do Unii Europejskiej, później był w głównej mierze efektem rosnącego eksportu produktów rolno-żywnościowych, a także zwiększonego popytu wewnętrznego [Przemysł spożywczy... 2008, Urban 2008]. Po wstąpieniu Polski do UE tempo rozwoju sektora spożywczego było ponad trzykrotnie szybsze aniżeli w latach 1999-2002 i dwukrotnie szybsze niż w całym minionym dwudziestoleciu [Urban 2010]. Z kolei rok 2008, w którym rozpoczął się światowy kryzys gospodarczy, przyczynił się do spowolnienia rozwoju przemysłu oraz zahamowania dynamicznie rosnącej produkcji globalnej polskiego przemysłu spożywczego. Szczególnie sytuacja ta zauważalna jest w sektorze produkcji artykułów spożywczych i napojów, gdzie na przełomie lat 2007/2008

odnotowano spadek wartości produkcji o ponad 45 mld zł. Po krótkim okresie osłabienia procesów rozwojowych przemysłu spożywczego znów odnotowano duże ożywienie produkcyjne.

Tabela 2. Wartość produkcji globalnej przemysłu spożywczego (mld zł)
Table 2. Gross output of food industry (mld zł)

Wyszczególnienie Specification	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012 ^a
Produkcja artykułów spożywczych i napojów Manufacture of food products and beverages	119,0	126,5	133,2	155,1	109,3	144,2	148,6	170,8	183,8
Produkcja wyrobów tytoniowych Manufacture of tobacco products	3,5	3,9	4,0	5,6	15,2	21,6	18,5	19,7	20,5
Przemysł spożywczy ogółem Total food industry	122,5	130,4	137,2	160,7	124,5	165,9	167,2	190,5	204,3

a Dane nieostateczne, Preliminary data.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Roczników Statystycznych Przemysłu z lat 2004-2013
Source: Own calculation based on Statistical Yearbooks of Industry 2004-2013

W latach 2004-2012 zatrudnienie w polskim przemyśle spożywczym w wyniku integracji europejskiej oraz toczących się procesów restrukturyzacji branży spożywczej podlega umiarkowanym zmianom. Zmiany w zasobach pracy, które nastąpiły w polskim przemyśle spożywczym były analogiczne do tych, które dokonały się w całym krajowym przemyśle (tabela 3). W analizowanym okresie liczba pracujących w przemyśle spożywczym spadła o 3,5% z 458 do 442 tys. osób. W przemyśle ogółem spadek ten był mniejszy i wynosił niecałe 2%. W latach 2006-2007 nastąpiło czasowe odwrócenie tendencji spadkowej, które wiązało się z wystąpieniem korzystnej koniunktury gospodarczej w kraju przejawiającej się rosnącym popytem konsumpcyjnym oraz wzrostem produkcji kreowanej przez rosnący eksport produktów rolno-spożywczych. Ponowną redukcję stanu zasobów pracy odnotowano po roku 2008, kiedy nastąpił światowy kryzys gospodarczy. W tym czasie liczba pracujących w przemyśle spożywczym spadła o 4%.

Tabela 3. Liczba pracujących w przemyśle spożywczym (tys. osób)
Table 3. Employed persons in food industry (thous.)

Wyszczególnienie Specification	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012a
Przemysł ogółem Total industry	2 924,7	2 857,6	2 954,8	3 082,4	3 061,2	2 891,8	2 909,5	2 915,3	2 867,8
w tym: przemysł spożywczy of which: food industry	458,4	458,2	451,6	549,3	461,0	452,5	454,3	439,2	442,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie Roczników Statystycznych Przemysłu z lat 2004-2013
Source: Own calculation based on Statistical Yearbooks of Industry 2004-2013

Przemysł spożywczy jest jednym z działów agrobiznesu, ale również całej gospodarki narodowej. Posiada on silne powiązania z innymi sektorami gospodarki [Mrówczyńska-Kamińska 2013], a w szczególności stanowi ważny rynek zbytu dla produktów rolnictwa oraz produktów i usług wytwarzanych w innych działach [Chudoba 2000]. W celu przedstawienia znaczenia przemysłu spożywczego w całej gospodarce narodowej określono jego udział w produkcji globalnej, produkcji sprzedanej oraz wartości dodanej brutto (tabela 4). Zauważyć można, iż w ciągu badanych lat udział przemysłu spożywczego w produkcji globalnej przemysłu i całej gospodarki narodowej nieznacznie zmalał i w roku 2012 wyniósł odpowiednio 16,3% i 6,2%. Niemniej jednak produkcja globalna tego działu nieustannie wzrasta. Pomimo spadku udziału tej wartości, przemysł spożywczy z produkcją globalną w wysokości około 200 mld zł jest nadal bardzo ważnym i znaczącym sektorem gospodarki narodowej. Analizując udział produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego w całym przemyśle zauważyć można, iż nastąpiło jego zmniejszenie z 18,6% w 2003 roku do 17,1% w roku 2012. Wynika to z szybszego tempa sprzedaży całego przemysłu aniżeli przemysłu spożywczego. Kolejnym wskaźnikiem określającym znaczenie działu zajmującego się produkcją artykułów spożywczych, napojów i tytoniu jest jego udział w tworzeniu dochodu narodowego. W okresie objętym analizą obserwowano podobną tendencję jak w odniesieniu do produkcji globalnej. W roku 2003 przemysł spożywczy osiągnął 12,5% udział w wartości dodanej brutto przemysłu ogółem oraz 3% udział w wartości dodanej brutto gospodarki narodowej. W kolejnych latach udziały te ulegały nieznacznym wahaniom. Ten stan rzeczy świadczy o dość stabilnym znaczeniu dochodotwórczym przemysłu spożywczego w gospodarce narodowej.

Tabela 4. Udział przemysłu spożywczego w wartości produkcji globalnej, produkcji sprzedanej i wartości dodanej brutto

Table 4. Share of food industry in gross output, sold production and gross value added

Wyszczególnienie Specification	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Produkcja globalna Gross output										
Udział przemysłu spożywczego w produkcji globalnej ogółem Share of food industry in total output	6,3	6,5	6,6	6,3	6,5	4,7	6,1	5,8	5,9	6,2
Udział przemysłu spożywczego w produkcji globalnej przemysłu ogółem Share of food industry gross output in total industry	18,0	17,5	17,7	16,7	17,5	12,8	17,2	16,0	15,7	16,3
Produkcja sprzedana Sold production										
Udział przemysłu spożywczego w produkcji sprzedanej przemysłu ogółem	18,6	17,2	18,2	16,5	16,5	16,3	17,6	16,5	16,1	17,1

Share of food industry sold production in total industry											
Wartość dodana brutto Gross value added											
Udział przemysłu spożywczego w wartości dodanej brutto ogółem Share of food industry in total gross value added	3,0	2,9	3,4	3,2	3,4	3,0	3,5	3,2	2,9	2,9	
Udział przemysłu spożywczego w wartości dodanej brutto przemysłu ogółem Share of food industry gross value added in total industry	12,5	11,7	13,7	12,9	13,9	12,5	14,3	13,4	11,7	11,7	

Źródło: opracowanie własne na podstawie Roczników Statystycznych Przemysłu z lat 2004-2013
Source: Own calculation based on Statistical Yearbooks of Industry 2004-2013

Wsparcie finansowe przemysłu spożywczego ze środków UE

Wejście Polski do Unii Europejskiej stworzyło dla branży spożywczej nowe możliwości. Wiązało się to również z koniecznością dostosowania mechanizmów funkcjonowania polskiej gospodarki do wymogów Jednolitego Rynku Europejskiego. Z jednej strony polscy producenci otrzymali dostęp do rynku zagranicznych konsumentów. Z drugiej zaś, okres członkostwa Polski w UE oraz lata bezpośrednio poprzedzające akcesję to czas, w którym przemysł spożywczy otrzymywał wsparcie ze środków Wspólnej Polityki Rolnej. Pozwoliło ono na przyspieszenie procesów modernizacyjnych przedsiębiorstw, ich dostosowanie do uwarunkowań rynkowych oraz poprawę bezpieczeństwa i konkurencyjności polskiej żywności. Pomoc pochodziła z trzech programów wieloletnich: Programu Przedakcesyjnego SAPARD¹, Sektorowego Programu Operacyjnego "Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich" oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Ogólną kwotę środków UE, które za pośrednictwem wymienionych programów wpłynęły do sektora przemysłu spożywczego oszacować można na ponad 5,2 mld zł (tabela 5). Środki te stanowiły około 7,5% całkowitych nakładów inwestycyjnych (68,7 mld zł), jakie wydatkował w latach 2000-2011 przemysł spożywczy. Oznacza to, iż duży ciężar wydatków inwestycyjnych spoczywał jednak na samych przedsiębiorstwach, które korzystały w dużej mierze z kredytów bankowych [Mroczek 2012]. W ramach pomocy udzielanej z Programu SAPARD przewidziano szczegółowe działanie pt. Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych i rybnych. Miało służyć ono przede wszystkim wsparciu procesu dostosowawczego tego działu gospodarki do wymogów UE. W tym celu do przedsiębiorców trafiło około 1,5 mld zł. W pierwszych latach po akcesji jednym z głównych instrumentów przekształceń strukturalnych w rolnictwie był Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i

¹ Specjalny Przedakcesyjny Program na Rzecz Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich SAPARD (ang. Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development)

modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”, który pod wieloma względami podobny był do Programu SAPARD. W ramach Działania 1.5 „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych” do przedsiębiorców działających w branży przetwórstwa artykułów rolnych trafiło około 1,7 mld zł. W okresie programowania 2007-2013 również przewidziano wsparcie dla sektora przemysłu spożywczego. Z budżetu UE na Działanie 123 "Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej" przeznaczono 5,6 mld euro, z czego ponad 10% zaplanowano na realizację programu w Polsce². Do końca roku 2013 w ramach tego działania przedsiębiorcom wypłacono ponad 2 mld zł. Środki z programów UE były z pewnością istotnym uzupełnieniem pozostałych źródeł finansowania inwestycji w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego i wywarły pozytywny wpływ na rozwój tego sektora.

Tabela 5. Wysokość poziomu wsparcia przemysłu spożywczego ze środków Wspólnej Polityki Rolnej

Table 5. Height of the level of support for food industry from the Common Agricultural Policy

Wyszczególnienie Specification	Kwota zawartych umów (mln zł) The amount of contracts (mln zł)	Kwota płatności (mln zł) The amount of the payment (mln zł)
Program SAPARD Działanie 1. Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych i rybnych ^a	1 663,61	1 525,05
SPO "Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich" Działanie 1.5 „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych” ^b	1 801,62	1 702,30
PROW 2007-2013 Działanie 123 "Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej" ^c	10 648,72	2 007,71
SUMA Total	14 113,95	5 235,06

^astan na dzień 31.12.2006 r. (realizacja programu zakończona), as at 31.12.2006 (realization of the program completed), ^bstan na dzień 30.06.2009 r., as at 30.06.2009 r., ^cstan na dzień 31.12.2013 r., as at 31.12.2013 r.,

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ARiMR

Source: Own calculation based on data from ARMA

Pozycja polskiego przemysłu spożywczego na tle innych krajów UE

Polski przemysł spożywczy jest liczącym się konkurentem przemysłu spożywczego w pozostałych krajach członkowskich Unii Europejskiej. Charakteryzuje się on znaczącym potencjałem wytwórczym, jak również wynikami produkcyjnymi. Ponadto dysponuje silną pozycją na europejskim rynku. Jego mocnymi stronami są przede wszystkim niższe koszty przetwórstwa, marże i opłaty pracy, co ma znaczący

² Czy wsparcie UE dla przemysłu przetwórstwa spożywczego w sposób skuteczny i wydajny zwiększało wartość dodaną produktów rolnych? Europejski Trybunał Obrachunkowy, Sprawozdanie specjalne nr 1/2013

wpływ na utrzymanie trwałych przewag cenowo-kosztowych w stosunku do innych krajów [Judzińska 2009]. W 2011 roku w Unii Europejskiej funkcjonowało prawie 300 tysięcy przedsiębiorstw przemysłu spożywczego, które zatrudniały ponad 4 mln pracowników (tabela 6). Przeciętnie w jednym przedsiębiorstwie pracowało 15 osób. Największa liczba firm branży spożywczej skoncentrowana była we Francji (59,4 tys.), Włoszech (58,1 tys.) oraz Niemczech (32,2 tys.). Należy jednak zauważyć, iż w przypadku dwóch pierwszych państw występuje dość duże rozdrobnienie, a jedno przedsiębiorstwo branży spożywczej zatrudnia przeciętnie odpowiednio 9,7 i 5,8 pracowników. W Polsce w 2011 roku produkcją żywności zajmowało się 13,7 tys. firm³, co stanowiło niecałe 5% unijnych przedsiębiorstw spożywczych i dawało szóstą pozycję wśród krajów UE-28. W polskim przemyśle spożywczym zatrudnionych jest ponad 400 tys. osób⁴, co stanowi prawie 10% ogółu zatrudnionych w tym dziale w UE. Daje to Polsce trzecią pozycję wśród krajów członkowskich Unii. Wyższe zatrudnienie występuje w Niemczech (852 tys.) oraz Francji (576 tys.), a nieznacznie niższe w Wielkiej Brytanii i Hiszpanii (po około 350 tys. osób). W ostatniej dekadzie powszechnym zjawiskiem w całej Unii Europejskiej było zmniejszenie zatrudnienia w przemyśle spożywczym, szczególnie w okresie kryzysu gospodarczego i związana z tym poprawa wydajności pracy. W 2011 roku w Polsce na jednego zatrudnionego w przemyśle spożywczym przypadało 130 tys. euro obrotów tego działu gospodarki. We wszystkich krajach UE-15 wydajność pracy mierzona wartością obrotów na 1 zatrudnionego była wyższa aniżeli w Polsce, przy czym najwyższy wskaźnik odnotowano w Irlandii (675,6 tys. euro). Wysoką wydajnością pracy branży spożywczej charakteryzowały się również Holandia (535,5 tys. euro) oraz Belgia (482,0 tys. euro). Istotny wpływ na poprawę wskaźnika w polskim przemyśle spożywczym wywarło duże ożywienie inwestycyjne, które miało miejsce szczególnie po akcesji Polski do Unii Europejskiej, jak również zmniejszenie liczby pracujących. W roku 2011 wartość obrotów przemysłu spożywczego UE-28 wyniosła 1 066 mld euro. Prawie 90% tej wartości koncentruje się w krajach UE-15, a głównymi producentami artykułów spożywczych są: Niemcy z 18,6 procentowym udziałem w wartości obrotów przemysłu spożywczego UE, Francja (15,9%), Włochy (11,8%), Wielka Brytania (11,1%) oraz Hiszpania (9,6%). Polska w 2011 roku była siódmym producentem w Unii Europejskiej. Wartość produkcji polskiego przemysłu spożywczego wynosiła 52,5 mld euro (najwięcej spośród krajów UE-12), co stanowiło około 5% łącznej wartości dla całej Unii. Najlepszym okresem dla rozwoju tego sektora w Polsce były lata bezpośrednio następujące po akcesji. Wartość produkcji w tym okresie wzrastała średnio 7,2% rocznie (trzykrotnie szybciej aniżeli w Niemczech czy UE-15) [Tereszczuk 2013, Mroczek 2012]. Obroty przeciętnej firmy wskazują na siłę ekonomiczną i konkurencyjność przedsiębiorstw spożywczych na rynku europejskim [Mroczek 2012]. Przeciętna wartość obrotów przedsiębiorstw przetwórstwa spożywczego w Polsce w 2011 roku wynosiła 3,8 mln euro na firmę. W UE-15 wskaźnik ten kształtował się na poziomie około 4 mln euro, a w UE-12 2,2 mln euro. Oznacza to, że stopień koncentracji polskich firm

³ Różnica w liczbie przedsiębiorstw w stosunku do danych w tabeli 1 wynika z różnicy lat oraz pochodzenia danych (źródło: GUS i Eurostat)

⁴ Różnica w liczbie zatrudnionych w stosunku do danych w tabeli 1 wynika z różnicy lat oraz pochodzenia danych (źródło: GUS i Eurostat)

spożywczych na tle średniej unijnej kształtuje się przeciętnie. Średni poziom obrotów polskiej firmy spożywczej jest znacznie wyższy niż w Bułgarii czy Grecji, natomiast znacząco odbiega od wartości obrotów osiąganych przez głównych konkurentów z UE-15, a w szczególności w Irlandii (38,6 mln euro), Wielkiej Brytanii (15,7 mln euro), Holandii (14,7 mln euro) i Danii (13,9 mln euro).

Tabela 6. Polski przemysł spożywczy na tle krajów Unii Europejskiej w 2011 roku
Table 6. Polish food industry in the European Union countries in 2011

Wyszczególnienie Specification	Liczba przedsiębiorstw (tys.) Number of enterprises (thous.)	Zatrudnienie (tys.) Number of employees (thous.)	Wartość obrotów (mld euro) Turnover (bn euro)	Przeciętne zatrudnienie w przedsiębiorstwie (osoby) Average employment in the enterprise (person)	Przeciętna wartość obrotów firmy Average value of the company's turnover (mln euro)	Produktywność pracy (tys. euro) Labour productivity (thous. euro)
Austria Austria	3,8	74,5	19,3	19,4	5,0	259,4
Belgia Belgium	7,8	90,4	43,6	11,5	5,6	482,0
Bułgaria Bulgaria	5,6	99,2	5,3	17,7	0,9	53,5
Chorwacja Croatia	3,3	62,6	5,4	19,1	1,6	85,6
Cypr Cyprus	.	12,7	1,5	.	.	119,8
Czechy Czech Republic	8,4	105,9	14,2	12,7	1,7	134,5
Dania Denmark	1,6	63,7	22,6	39,2	13,9	354,4
Estonia Estonia	0,4	13,9	1,5	33,8	3,6	107,4
Finlandia Finland	1,8	37,4	10,5	21,4	6,0	279,8
Francja France	59,4	575,9	168,9	9,69	2,8	293,3
Grecja Greece ^a	16,7	77,1	13,8	4,62	0,8	179,2
Hiszpania Spain	27,8	352,4	102,5	12,7	3,7	290,9
Holandia Netherlands	4,5	123,6	66,2	27,5	14,7	535,5
Irlandia Ireland	0,7	38,4	25,9	57,2	38,6	675,6

Litwa Lithuania	1,3	41,5	3,7	32,0	2,8	88,0
Łotwa Latvia	0,8	25,3	1,6	32,0	2,1	64,6
Niemcy Germany	32,2	851,7	198,3	26,4	6,2	232,8
Polska Poland	13,7	401,8	52,5	29,3	3,8	130,8
Portugalia Portugal	10,7	104,3	14,9	9,7	1,4	142,6
Rumunia Romania	8,2	188,0	11,0	23,0	1,3	58,6
Słowacja Slovakia	3,1	40,0	4,3	13,0	1,4	108,4
Słowenia Slovenia	1,3	15,2	2,2	11,9	1,7	142,2
Szwecja Sweden	3,6	56,5	18,0	15,7	5,0	318,3
Węgry Hungary	6,8	99,3	11,1	14,7	1,7	112,2
Wielka Brytania United Kingdom	7,5	372,1	117,8	49,6	15,7	316,5
Włochy Italy	58,1	338,7	125,5	5,8	2,2	370,6
UE-27	286,2	4 222,1	1 016,4	14,8	3,6	246,3
UE-28	289,5	4 326,8	1 065,6	14,9	3,7	240,7

^a Dane z roku 2009, Data from 2009,

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

Source: Own calculation based on data from Eurostat

Podsumowanie

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej w znaczącym stopniu wpłynęło na wyniki produkcyjne w przemyśle spożywczym. Szczególnie korzystny wpływ na wielkość produkcji miało funkcjonowanie na Jednolitym Rynku Europejskim. W rozwoju przedsiębiorstw spożywczych istotną rolę pełniła również pomoc finansowa UE. Środki te zarówno w okresie przedakcesyjnym, jak i w latach pełnego członkostwa we Wspólnocie służyły inwestycjom modernizacyjnym oraz dobremu dostosowaniu zakładów przetwórczych do standardów Unii. Wynikiem integracji były również zmiany struktury podmiotowej przemysłu spożywczego oraz spadek ogólnej liczby przedsiębiorstw. W sektorze tym nastąpiły wówczas umiarkowane procesy konsolidacji branży – liczba mikrofirm zmniejszyła się o 25% na korzyść przedsiębiorstw największych.

Po wstąpieniu Polski w struktury UE polski przemysł spożywczy stał się równoprawnym konkurentem przemysłu spożywczego pozostałych krajów członkowskich, osiągając 5% udział w wartości produkcji przemysłu spożywczego całej

Unii. W Polsce jednak obserwuje się niezbyt wysoki poziom efektywności wytwarzania w tym sektorze, który wynika w głównej mierze z niskiej produktywności pracy. Ogólny wzrost efektywności wytwarzania możliwy jest do osiągnięcia na drodze zmniejszenia nakładów pracy oraz dalszego unowocześnienia sektora na drodze zwiększenia działalności inwestycyjnej prowadzącej do wzrostu wartości dodanej.

LITERATURA

1. Chodoba Ł.: *Miejsce przemysłu spożywczego w gospodarce narodowej Polski i UE*. Wydawnictwo SIGMA-NOT, Przemysł Spożywczy t. 54, nr 9, Warszawa 2000.
2. Firlej K.: *Rozwój przemysłu rolno-spożywczego w sektorze agrobiznesu i jego determinanty*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2008, s. 52-62.
3. Judzińska A.: *Przemiany strukturalne w polskim przemyśle spożywczym w latach 1998-2007*, Wyd. Wieś Jutra, Roczniki Naukowe SERiA, t. XI, z. 3, s. 154-159, Warszawa 2009.
4. Kowalski A.: *Sytuacja produkcyjno-ekonomiczna przemysłu spożywczego [W:] Analiza produkcyjno-ekonomiczna sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 2011 roku*, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012, s. 174-195.
5. Mroczek R.: *Procesy dostosowawcze polskiego przemysłu spożywczego do zmieniającego się otoczenia rynkowego (2)*, seria Program Wieloletni 2011-2014, Raport nr 35, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012.
6. Mrówczyńska-Kamińska.: *Znaczenie agrobiznesu w gospodarce narodowej w krajach Unii Europejskiej*, Gospodarka narodowa 3 (259), Rok LXXX/XXI, Warszawa 2013, s.79-100.
7. Tereszczuk M.: *Porównawcza ocena rozwoju przemysłu spożywczego w Polsce na tle innych krajów Unii Europejskiej*, Wyd. Wieś Jutra, Roczniki Naukowe SERiA, t. XV, z. 3, s. 361-366, Warszawa 2013
8. Urban R.: *Przemysł spożywczy w procesie integrowania z Unią Europejską [W:] Polski sektor żywnościowy w pierwszych latach członkostwa (Synteza)*, seria Program Wieloletni 2005-2009, Raport nr 177, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2010.
9. Urban R., Drożdż J., Staszczak A.: *Wpływ integracji z Unią Europejską na polski przemysł spożywczy [W:] Wpływ integracji z Unią Europejską na polską gospodarkę żywnościową*, seria Program Wieloletni 2005-2009, Raport nr 90, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2008.
10. Czy wsparcie UE dla przemysłu przetwórstwa spożywczego w sposób skuteczny i wydajny zwiększało wartość dodaną produktów rolnych? Europejski Trybunał Obrachunkowy, Sprawozdanie specjalne nr 1//2013
11. Przemysł spożywczy w Polsce raport Ing 2008
12. Roczniki Statystyczne Przemysłu na lata 2004-2013
13. Roczniki Statystyczne Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2004-2013
14. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>

Summary:

The aim of this article is to present the changes in the Polish food industry after the Polish accession to the European Union and show position of Polish food to other EU countries. Also specified the height of the level of support for this sector of the economy from the Common Agricultural Policy. Since its entry into the EU structures Polish food industry began to operate in the Single European Market, which significantly contributed to its development. In order to determine the role of this department economy analyzed its structure, the volume of production and employment. It also presents the share of the food industry in the national economy. Then, reference polish

food industry to the European Union and on the basis of the results specified place of the food industry in the EU food industry. Analyses were carried out on the basis of Eurostat data and data from Statistical Yearbooks of Industry and the Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture (ARMA).

Key words: food industry, food industry production

Informacje o Autorach:

mgr Patrycja Beba

Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej w Agrobiznesie

Wydział Ekonomiczno-Społeczny

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

e-mail: beba@up.poznan.pl

tel: 61 846 60 90